

СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ДО ПАРТІЙНОСТІ ТА ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ

У статті йдеться про рівень членства в політичних партіях населення регіонів України. Виявлено необізнаність та несприйняття великою часткою населення ідеологічних і політичних цілей партій. Досліджено ставлення населення регіонів країни до її партійної системи.

Ключові слова: члени політичних партій, ідеологічні та політичні цілі партій, партійна система України, населення регіонів.

В статье речь идет об уровне членства в политических партиях населения регионов Украины. Обнаружена неосведомленность и неприятие большей долей населения идеологических и политических целей партий. Исследовано отношение населения регионов страны к ее партийной системе.

Ключевые слова: члены политических партий, идеологические и политические цели партий, партийная система Украины, население регионов.

The paper gives a picture of political party affiliation in different regions of Ukraine. It has been revealed that a large proportion of Ukraine's population are either unaware of political goals and ideological objectives of parties or reject them. The author has also researched into the attitudes towards a multiparty system in Ukraine across the country's regions.

Keywords: members of political parties, political goals and ideological objectives of parties, Ukraine's party system, population of Ukraine's regions.

Напередодні виборів Президента України, що відбудуться у березні 2019 року, та парламентських виборів, що будуть проведені в жовтні цього ж року, особливу актуальність набувають питання, що пов'язані зі ставленням населення до партійної системи країни. В Україні вже 27 років формується багатопартійна система, цей процес наближує нашу країну до стандартів демократії розвинених європейських країн. Процес впливає на виборче законодавство країни, яке за роки Незалежності змінювалося тричі.

Українське суспільство має складну регіональну соціокультурну структуру. На формування політичних поглядів населення, у т. ч. й на ставлення до партій та партійної системи, впливають економічні, етнічні, конфесійні, мовні та інші чинники, які формують соціально-політичну свідомість громадян того чи іншого регіону держави.

У моніторинговому дослідженні Інституту соціології НАН України, що було проведено у 2017 році, значну увагу приділено саме питанням, які відображають рівень партійності та ставлення населення до партійної системи в цілому [1].

Уперш за все, у політичному блоці моніторингу респондентам було запропоновано запитання про членство у політичних партіях: «Чи є Ви членом політичної партії?». Розподіл відповідей за регіонами України дивись у Таблиці 1.

Рівень членства в політичних партіях населення України в 2017 році складає 2,4 % загалом по країні. Здавалося б, що він є не досить високим, але за даними О. Вишняка, «незважаючи на суттєву кризу масових партій в Україні та зниження рівня членства в політичних партіях в останнє п'ятиріччя, рівень партійності в Україні є далеко не найнижчим в Європі» [2, с. 108]. Це означає, що відносно низький рівень членства у партіях не може бути перешкодою на шляху побудови демо-

Таблиця 1

Членство у політичних партіях населення регіонів України, (%)

Чи є Ви членом політичної партії?		
	Так	Ні
Захід	0,3**	99,7
Центр	2,4**	97,6**
Південь	6,2	93,8**
Схід	2,7**	97,3**
Донбас	2,4**	97,6**
Україна	2,4**	97,6**

*Різниця балів значуща на рівні 5%; ** – на рівні 1%.

У таблицях наведені дані по регіонах України:

Захід – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька область;

Центр – Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська область, місто Київ;

Південь – Миколаївська, Херсонська, Одеська область;

Схід – Запорізька, Дніпропетровська, Харківська область;

Донбас – Донецька, Луганська область.

кратичного суспільства європейського зразка. Найнижчий рівень членства у політичних партіях спостерігається у Західному регіоні країни – тільки 0,3%, що може бути пов’язане із масовим відтоком громадян активного віку на заробітки до інших країн світу та із політичними поглядами людей, які залишилися в країні. Найвищий рівень на Півдні – 6,2%. Рівень партійності у Центрі, на Сході та на Донбасі практично однаковий і дорівнює середньому значенню по країні.

Постає питання, чому в Україні відносно невелика частка людей, що є членами партій? Під час проведення опитування респондентам було запропоноване запитання: “Чи є в країні така політична партія, яка близька Вам за ідеологічними та програмними цілями?”. Розподіл відповідей на це питання у регіонах України міститься в Таблиці 2.

Більш обізнаними респондентами в країні з ідеологічних та політичних цілей партій виявилися жителі Заходу: тільки 10,4% з них було важко визначитись з відповіддю. Найбільша кількість людей, які заперечливо відповіли на це питання (63,2%), також на Заході країни. І тільки майже четверта частина респондентів регіону бачить таку партію, яка була б їй близька за цілями.

Найбільш складним це запитання виявилось для жителів Півдня країни: майже п’ята частина респондентів не змогла знайти відповіді на це питання. Однак і найнижчий відсоток людей, які не бачать у країні партій, що близькі їм за політичними та ідеологічними цілями, був у Південному регіоні (52,8%). Ствердну відповідь надали в цьому регіоні 26,9%, що практично дорівнює кількості позитивних відповідей

Таблиця 2

Сприйняття населенням регіонів України ідеологічних та політичних цілей партій, (%)

Чи є в країні така політична партія, яка близька Вам за ідеологічними та програмними цілями?			
	Є така партія	Немає	Важко сказати
Захід	26,4**	63,2	10,4**
Центр	32,5*	56,3**	11,2**
Південь	26,9**	52,8**	20,2
Схід	33,0	53,7**	13,3**
Донбас	23,5**	61,4	15,1**
Україна	29,3*	57,3**	12,8**

*Різниця балів значуща на рівні 5%; ** – на рівні 1%.

респондентів Заходу та всього на 2,4% менше позитивних відповідей загалом у країні.

Третина населення Західного та Центрального регіонів бачать такі партії, програмні й ідеологічні цілі яких йому близькі (33,0% та 32,5% відповідно). Це найвищий показник, хоча в цілому по країні таких людей тільки 29,3%. Заперечну відповідь на це питання надало 57,3% жителів України взагалі, а складно було відповісти на нього 12,8% з них.

Поясненням відносно низького рівня членства в політичних партіях населення України можуть слугувати відповіді респондентів на запропоноване їм запитання: «Чи є серед політичних партій України така, яка відстоює інтереси таких людей, як Ви?». Розподіл відповідей на нього в розрізі регіонів держави міститься в Таблиці 3.

Більше половини (55,8%) населення України вважає, що немає в країні політичної сили, яка б відстоювала інтереси пересічних громадян; 15% респондентів було важко оцінити діяльність партій у цьому напрямку, тільки 29,2% ствердно відповіли на запропоноване запитання. Найбільше розчарування в діяльності політичних партій щодо захисту їхніх інтересів відчувають жителі Донбасу (63,3 %) і тільки 18,1% з них вважають, що є така партія, яка дбає про інтереси людей. Такий показник є найнижчим в Україні. Це не дивно, бо жителі регіону, що є прикордонною зоною військового конфлікту, уже майже п'ять років знаходяться у стані глибокої деривації та невизначеності свого теперішнього стану та майбутнього [3].

Здебільшого впевнені в тому, що в Україні існують партії, які відстоюють інтереси громадян, жителі Центрального та

Таблиця 3

**Сприйняття населенням регіонів України
здатності партій відстоювати їхні інтереси, (%)**

Чи є серед політичних партій України така, яка відстоює інтереси таких людей, як Ви?			
	Є така партія	Немає	Важко сказати
Захід	25,1**	62,9	12,0**
Центр	33,4	53,9**	12,7**
Південь	24,9**	52,8**	22,3
Схід	32,8	50,6**	16,5**
Донбас	18,1**	63,3	18,7**
Україна	29,2**	55,8**	15,0**

*Різниця балів значуща на рівні 5%; ** – на рівні 1%.

Східного регіонів (33,4% та 32,8% відповідно). Якраз на Сході країни найменша кількість людей (50,6%), які не вважають політичні партії здатними відстоювати їхні інтереси, а це також більше половини населення регіону.

Наведені дані дають вагомий привід керівному складу всіх політичних сил, що діють у країні, змінити та розвивати партійні програми та методи своєї роботи.

Від проголошення Незалежності в Україні, на відміну від однопартійної системи, що була в СРСР, діє багатопартійна система. Вона історично створювалася «зверху», тобто правлячі еліти, на відміну від справжніх соціологів, не дуже зважали на думку широких верств населення, чи потрібна вона. Була здійснена спроба створення партійної системи за зразками розвинених західних демократій.

Розпочинаючи з 1994 року, запитання про відношення населення до багатопартійності постійно входить до числа тих, які досліджуються під час проведення Моніторингу Інституту соціології НАН України. За всі роки спостережень у середньому близько 40% населення вважало багатопартійну систему як непотрібну. Найнижчий показник спостерігався у 1994 році – 29,8%, найвищий у 2002 році – 50,8%. У першому випадку це пов'язане із піднесенням громадської активності на початку 90-х, років становлення української Незалежності, у другому – із тимчасовим згоранням демократичних перетворень під час правління другого Президента. У залежності від соціально-політичної ситуації в державі змінювалася й підтримка багатопартійності населенням України: від 36,1% у 1994 році (найвищий показник 36,4% у 2000 році) до 21,0% у 2010 році. У різні роки вважала за потрібну багатопартійну систему різна кількість людей, але коливання даного показника вкладалися у вказані межі. Слід відмітити, що в різні роки від чверті до третини респондентів під час опитувань було важко відповісти на питання, чи потрібна багатопартійна система.

У моніторинговому дослідженні 2017 року в черговий раз населенню країни було запропоноване запитання: «Чи потрібна, на Вашу думку, Україні багатопартійна система?». Відповіді респондентів по регіонах країни на це запитання відображені у Таблиці 4.

Відразу треба відмітити, що запитання було складним для багатьох респондентів: більше за чверть опитаних загалом

у країні (26,1%) не змогли відповісти на нього. На Донбасі таких людей більше, ніж в інших регіонах – 39,2%. Цей факт легко зрозуміти: для населення, що опинилось у ситуації ризику та небезпеки, яке вимушене вирішувати проблеми задоволення елементарних вітальних потреб, питання про багатопартійність не є нагальним.

Великою несподіванкою виявилася ситуація з відношенням до багатопартійної системи у Західному регіоні: 50,5% опитаного населення вважають її непотрібною, що є однією з можливих причин найнижчого рівня членства в політичних партіях жителів цього регіону. В Україні загалом 39% населення негативно ставиться до багатопартійної системи, що є ознакою не досить упевненого просування країни на шляху до побудови демократичного громадянського суспільства.

Таблиця 4

Ставлення населення регіонів України до багатопартійної системи, %

Чи потрібна, на Вашу думку, Україні багатопартійна система?			
	Ні	Важко сказати	Так
Захід	50,5	21,0**	28,5**
Центр	40,1**	23,6**	36,3**
Південь	37,0**	31,3**	31,8**
Схід	29,0**	27,0**	43,9
Донбас	34,9**	39,2	25,9**
Україна	39,0**	26,1**	34,9**

*Різниця балів значуща на рівні 5%; ** – на рівні 1%.

Тільки 34,9% населення України вважають потрібною багатопартійну систему. Найвищим цей показник є у Східному регіоні – 43,9%.

Так яку ж партійну систему населення регіонів України вважає найкращою? Розподіл думок респондентів відображений у Таблиці 5.

Більшість респондентів в Україні вважає за найкращу систему 3-5 партій (29,2%), на Сході до 38,4%. На другому місці за привабливістю є двопартійна система (23,6%), на Заході до 31,1%. Велика частка населення країни підтримує безпартійну систему (10,2%), на Заході 13,6%. Існуюча сьогодні в Україні система з десятків партій взагалі не популярна серед населення держави: її підтримують тільки 3,1% респондентів, навіть у Центральному регіоні її підтримка тільки 3,9%.

Таблиця 5

Вибір партійної системи населенням регіонів України, %

Яка партійна система є найкращою для України сьогодні?							
	Потрібна безпартійна система	Однопартійна система	Двопартійна система	Система 3-5 партій	Система 6-10 партій	Система більш, як 10 партій	Важко сказати
Захід	13,6	6,9**	31,1	25,3**	6,9**	2,1**	14,1**
Центр	11,2*	9,6**	22,6**	30,2**	9,0*	3,9	13,5**
Південь	11,9	5,7**	28,0**	26,4**	5,2**	2,1**	20,7**
Схід	6,2**	7,4**	18,7**	38,4	5,7**	3,7	20,0**
Донбас	6,0**	21,7	17,5**	14,5**	11,4	1,8**	27,1
Україна	10,2**	9,2**	23,6**	29,2**	7,6**	3,1*	17,1**

*Різниця балів значуща на рівні 5%; ** – на рівні 1%.

Наведені дані свідчать про те, що процес створення дієвої системи політичних партій в Україні ще не є завершеним. Українське суспільство в цьому сенсі, хоча й наближається до омріяних демократичних рубежів, але шлях до них ще далекий.

Дослідження виявило, що запитання про ідеологічні та програмні цілі політичних партій та їхню здатність відстоювати інтереси народу, а також про переваги тієї чи іншої партійної системи для населення більшості регіонів України виявились досить складними, особливо на Півдні країни. Попри невелику частку людей, які мають партійну належність у країні загалом, рівень її в регіонах України значно відрізняється. Найбільш свідомо питання бути чи не бути членом політичної партії вирішують жителі Західного регіону. Жителі Донбасу є більше за інших розчарованими в здатності політичних партій відстоювати їхні інтереси. Найбільш популярною серед населення є система з 3–5 партій.

Література

1. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. Випуск 4 (18) / Головні редактори д.ек.н. В. Ворона, д.соц.н. М. Шульга. – Київ. Інститут соціології НАН України, 2017. – 600 с.
2. *Вишняк О.* Тенденції змін членства в політичних партіях та партійної ідентифікації громадян України / Олександр Вишняк // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг* – 2018 – № 1 – С. 103–117.
3. *Загороднюк Т.* Зміни у соціально-психологічному стані населення України в період становлення нового соціального порядку / Т. Загороднюк // *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. Випуск 3 (17) / Головні редактори д.е.н. В. Ворона, д.соц.н. М. Шульга. – Київ. Інститут соціології НАН України, 2017. – С. 167–173.